

ESTUDI DEMOGRÀFIC DE LA VILA DE SITGES DES DEL SEGLE XIVè FINS AL XVIIIè

PERE SERRAMALERA I COSP

Primerament s'estudia el creixement de la població de la vila de Sitges des dels temps de Bernat de Fonollar —1326— fins ben entrat el segle XVIIè.

Tot seguit es passa a estudiar la demografia sitgetana basant-se en els cadastres de 1716 i 1772 i les «Llistes» —empadronament— manades per les autoritats filipistes de 1717, així com els «Llibres Sagramentals» de l'Arxiu Parroquial: baptismes, desposoris, òbits, fills de pares desconeguts, bessons i màxims de mortalitat entre els anys 1679 i 1814. Fineix amb una llista dels professionals de la salut durant aquests 40 anys.

ESTUDI DEMOGRÀFIC DE LA VILA DE SITGES DES DEL SEGLE XIVè AL XVIIIè

Bernat de Fonollar —Fenollar o Desfenollar—, ja que amb aquest cognom encara existeixen dubtes en la seva transcripció, pertanyia al grup de «nilite» i servidors dels nostres comte-reis. La primera vegada que el trobem és pel febrer de 1290 quan Alfons *el Liberal* l'envià junt amb Galceran de Miralles, Guillem Aymerich i Guillem de Jafert a la cort del Sant Pare Nicolau IV per explicar-li la reclamació feta pel nostre comte-rei a Eduard d'Anglaterra relacionada amb els Anjou i el regne de Nàpols.⁽¹⁾

Mort Alfons *el Liberal* a Barcelona el 18 de juny de 1291 de la *grànola*, «esa terrible peste de Levante importada por los cruzados que empieza con la aparición de un landre en el arranque del muslo y que en pocos días acaba con la vida» —ens diuen els historiadors mèdics—, el succeí el seu germà Jaume *el Just*, casat amb Blanca d'Anjou el 30 d'octubre de 1296.

Sembla que el cognom Fonollar és sortit de Sant Martí Sarroca. El 1217 Ramon de Castellbisbal ven a Arnau de Fonollar la carlania del castell de Celma i succeí, en la dita carlania, Guerau de Jorba. Arnau de Fonollar fou cap d'una dinastia de carlans, tots membres d'aquest llinatge fins a l'any 1326, quan morí Bernat de Fonollar, el 22 de maig.⁽²⁾ En el seu testament es titula senyor de Celma i de Tivissa.

Quan l'infant Jaume era vice-regent del procurador general de Catalunya, Bernat de Fonollar aconseguí del rei Jaume *el Just* que no li

exigiria el dret de llúisme en cas d'alguna compra i al cap d'uns anys, el 17 d'octubre de 1320, comprà per 27.000 sous a Blanca de Calders, filla de Bernat de Centelles, el senyoriu de Campdàsens i de Sitges, del qual ja posseïa les rendes des de 1306 i on posà com a administrador el seu capellà Ramon de Pla.⁽³⁾

Passen 33 anys. En el cens de Pere IV —1359— el terme de Sitges consta de 109 focs, en els quals viuen 545 persones. La vila de Sitges era allò que diem la *vila vella*, embolcallada per la muralla que, començant a la *Torreta*, passa pel *Portal de la Davallada* i, seguint per la *Vall* i el carrer d'en Bosc antic, arriba a la *Torre de les Hores*, on hi ha la segona porta d'entrada i d'aquí segueix fins arribar a les roques de *el Baluart* i tot el penya-segat de mar. Dins d'aquest recinte Bernat de Fonollar, en el seu testament, esmenta: l'església dedicada a Santa Tecla, el seu castell i un hospital que ha fundat dedicat a Sant Joan Baptista; a més, hi existien tres carrers i dues places.⁽⁴⁾

Passen 4 anys. En poc temps la vila de Sitges va créixer i aquest any s'autoritza l'edificació de 150 focs, la qual cosa va venir a representar una població de 1.200 habitants. Fou aleshores quan aparegué la primera generació de carrers sitgetans: Nou, Major, de la Carreta, d'en Tacó, de l'Aigua i el Portal de sortida vers el nord: el *Cap de la Vila*.

A causa de l'aparició freqüent per les costes catalanes de vaixells de moros que cercaven esclaus i diners, el Consell general de la Universitat de Tarragona, celebrat el 15 d'abril de 1384, decidí: «... en caso de aparecer barcos de moros por estas costas, se cerrarán inmediatamente las puertas de la ciudad ...» i, més endavant, el 21 de maig, diuen: «... Las costas catalanas harto vejadas por los continuos desembarcos y ataques a localidades costeras por las galeotas de moros, tienen que ser vigiladas desde las atalayas y enviar correos a los lugares de Geltrú y a los jurados de Sitges».⁽⁵⁾

Passen 300 anys. Sitges es va mantenir amb la mateixa població. Les guerres, la fam i la pesta barrejades durant aquells segles foren la causa de tal estancament.

A les darreries del segle XVIIè Sitges tenia 325 cases, de les quals «35 son buenas, 90 de regulares y 200 de malas».⁽⁶⁾ En tot el terme existien 503 cases. S'ha de tenir en compte l'assalt i la destrucció de la vila per les forces catalanes de la resistència fora de Barcelona manades pel vescomte de Poal, pel juny de 1714, quasi finida la guerra de Successió.⁽⁷⁾

A la reunió del Consell General de la Universitat de Sitges, celebrada el 5 de gener de 1673, hi assistiren 153 caps de família, presidits pel batlle, Josep Ballester; Francesc Guimerà, Rafei Sans i Anton Romeu, jurats; Josep Soler, clavari, i Pere Roig, mustafat.

Pagesos	75	Mariners	35
Hortalans	2	Pescadors	2
Ferrer	1	Mestre d'aixa	1
Fusters	2	Mestre de cases	1
Sastres	3	Sitger	1
Baster	1	Boters	3
Teixidors	3	Calafats	2
Teler	1	Pere Pau Montalar, cirurgia	
Francesc Llopis, cirurgia		Bartomeu Benaprès, cirurgia	
Joan Grana, cirurgia		No consta professió ..	10
Josep Mestre, apotecari			

Aquesta és una xifra molt elevada d'assistents, ja que normalment eren de 13 a 20 caps de família els que hi assistien.⁽⁸⁾

Segons els estudis de Josep Iglésies, Sitges l'any 1708 tenia 503 cases i era una baronia. L'any 1717 a la vila de Sitges, hi vivien: «410 homes, 0 cavalleros, 0 pobres».⁽⁹⁾ L'any 1719 el terme de Sitges té 6 quarts de llargada, 2 quarts d'amplada i unes rodalies de 3 hores; afronta per llevant amb Castelldefels; a migdia amb el mar; a ponent amb Sant Pere de Ribes; i a tramuntana amb aquest terme, Begues i Jafrà; té 350 cases i una població de 1.606 habitants.⁽¹⁰⁾

Aquest mateix nombre d'habitants ens el confirma la historiadora sitgetana María José Montserrat i Robert, basant-se en el cadastre de 1716, i els caps de casa sols són 267, xifra molt curta, ja que abans hem trobat que la vila de Sitges tenia 350 cases o més, i que en tot el terme eren 503 cases. El fet és que es tracta d'un cadastre i sols compten els propietaris.⁽¹¹⁾

Pagesos	40	Mariners	106	Cirurgians	2
Hortalans	2	Pescadors	13	Metge	1
Jornalers	13	Calafat	1	Advocat	1
Ferrer	1	Mestre d'aixa	1	Apotecaris	2
Fusters	3	Corders	3	Negociant	1

Paleta	1	Boters	7	Adroguers	4
Passamaners	2	Sastre	1		
Sabater	6	Teixidors	4	Sense especificar ..	13
Traginers	3			Vídues	30

Manquen molts pagesos i jornalers, pastors, mossos, per una munió de raons, entre elles les polítiques, ja que estem a l'any 1716 quan tots els milicians havien de passar la *purificació*, període de gran repressió tant per a la burgesia com per a la classe popular. Més propera a la realitat és la següent classificació en què hom separa els que viuen dins la vila dels que estan per sinies, cases de camp i altra pagesia del terme; albats són els nens menors de 9 anys que encara no havien fet la primera comunió.

Homes que viuen dins la vila	382	.....	23,80 %
Homes que viuen fora vila	244	.....	15,19%
Dones que viuen dins la vila	523	.....	32,59%
Dones que viuen fora vila	152	.....	9,41%
Albats que viuen dins la vila	255	.....	16,01%
Albats que viuen fora vila	50	.....	3,00%

Com és lògic, tota la població sitgetana «fora vila» és molt minsa, sobretot si ens referim al sexe femení. Als llibres d'òbits trobem freqüentment greus discussions entre la família del mort i el curat que tenia cura de la parròquia, ja que eren molt més elevats els drets parroquials, si volien que el clergat i escolans —professó— anés a la casa del difunt. Les donzelles tenien certa recança a casar-se amb els homes de les masies, i anar-hi a viure.

Per poder estudiar l'evolució de la població del terme de Sitges he fet el següent quadre de casaments, naixements i òbits des de 1679 fins al 1719.

Any	Casa-ments	Naixements					Òbits				Índex demogràfic
		Baró	Dona	Bes-sons	Incòg-nits	TOTAL	Al-bats	Adults	Fune-rals	TOTAL	
1679	10	22	35	—	1	57	48	24	16	72	-15
1680	8	40	33	—	—	73	12	19	9	31	+42
1681	17	40	29	2	—	69	26	24	11	50	+19
1682	23	29	28	—	—	57	15	15	8	30	+27
1683	13	44	34	—	—	68	17	20	11	37	+41
1684	14	24	25	—	—	49	23	20	8	43	+6
1685	20	32	39	—	—	71	—	—	—	—	
1686	19	37	45	—	1	82	—	—	—	—	
1687	19	30	33	—	—	63	—	—	—	—	
1688	15	38	32	1	—	70	—	—	—	—	
1689	16	44	45	—	2	89	—	—	—	—	
1690	12	37	32	—	—	69	—	—	—	—	
1691	17	39	36	1	—	75	—	—	—	—	
1692	16	40	30	1	—	70	—	—	—	—	
1693	16	39	40	—	—	79	—	—	—	—	
1694	15	35	34	1	1	69	27	29	14	56	+13
1695	16	41	41	1	—	82	39	52	14	91	-9
1696	26	56	30	2	2	86	26	38	8	64	+22
1697	21	39	54	2	—	93	39	35	11	74	+19
1698	29	38	42	1	—	80	29	29	11	58	+22
1699	20	40	41	—	—	81	24	27	8	51	+30
1700	21	42	40	—	—	82	33	22	6	55	+27
1701	17	44	46	1	—	90	21	26	7	47	+33
1702	24	51	43	—	—	94	14	28	3	42	+52
1703	16	40	50	2	—	90	14	15	4	29	+61
1704	11	45	37	—	1	82	24	26	6	50	+32
1705	19	40	54	—	—	94	29	41	8	70	+24

Any	Casa-ments	Naixements					Òbits				Índex demogràfic
		Baró	Dona	Bes-sons	Incògnits	TOTAL	Al-bats	Adults	Fune-rals	TOTAL	
1706	16	41	41	1	—	82	—	—	—	—	
1707	12	51	42	—	—	93	—	—	—	—	
1708	20	56	47	1	—	103	—	—	—	—	
1709	20	49	45	1	1	94	—	—	—	—	
1710	19	51	61	2	—	112	—	—	—	—	
1711	40	51	58	1	—	109	—	—	—	—	
1712	32	53	55	—	—	108	—	—	—	—	
1713	29	55	63	1	1	118	—	—	—	—	
1714	15	68	59	—	—	127	—	—	—	—	
1715	23	41	27	1	—	68	—	—	—	—	
1716	21	63	52	—	—	115	—	—	—	—	
1717	21	54	62	—	1	106	67	37	...	104	(16)
1718	16	58	45	1	1	103	—	—	—	—	
1719	19	48	47	—	2	95	—	—	—	—	

Aquest quadre està basat en els «Llibres Sagramentals» de l'Arxiu Parroquial de Sitges, i vaig escollir aquests trenta-set anys perquè és a cavall entre els dos segles, a cavall entre dues dinasties —Habsbourg i Borbons— i a cavall entre la guerra amb França i la guerra de Successió. Moments de canvis polítics, d'idees, d'administració, que la burgesia benestant —com era la sitgetana— junt amb la noblesa, el cos militar i el clergat coneixia perfectament. Moments que la vila de Sitges emprèn nova volada i creix passant dels 1.200 habitants als 1606. És el flux de la gent que fuig de la capital davant l'embranchida de les forces del duc de Vendome i cerca l'acolliment de l'antiga llar familiar. Sitges tenia aleshores una fàcil comunicació per mar amb la capital del Principat, amb les viles costeres i amb la ciutat de Tarragona, mentre que per terra les comunicacions eren perilloses i dolentes. El *camí de les costes*, infectat de banditatge, que cada any causava morts violentes, era transitat per les

Sarcòfag gòtic de Fonollar conservat a l'església parroquial de Sant Bartomeu. Durant la primera meitat del segle XIV Bernat de Fenollar fundà a Sitges el primer hospital del qual hi ha esment escrit dedicat a Sant Joan Baptista.

forces militars que es traslladaven amb llurs mullers i fills, s'allotjaven per les viles i pobles i causaven molts problemes econòmics i alimentaris als nostres jurats i població. Els «Llibres Sagramentals» de la parròquia de Sant Bartomeu i Santa Tecla són plens ara de baptismes i òbits de les dites forces, mentre anys enrera—1679-84—trobem les morts violentes causades pels bandolers en el *camí de les costes*.

En l'esmentat quadre de 1680 a 1719 veiem com els casaments augmenten sobtadament l'any 1696 i es manté un terme mig de + 20 fins a l'arribada a Barcelona de Felip V.

Idèntic i semblant manifestació trobem en els baptismes, on podem veure com de ± 70 baptismes l'any passem a ± 85 . Si estudiem l'índex demogràfic—tenint en compte que manca el *Llibre d'òbits* de 1685 a 1694—en aquest quart darrer del segle XVIIè, la vila va créixer un mínim de 224 habitants. Sitges era una vila de gran puixança, de benaverir i

gran desenvolupament comercial. Aquesta densitat de població comportà, també, el fet que el terme mig de defunció per any passés de ± 40 a ± 64 .

Tot dóna peu a la creació de nous carrers a la vila de Sitges durant el primer quart del segle XVIIIè. És la segona generació de carrers sitgetans, quasi tots batejats amb noms de sants: Sant Francesc, Sant Pere, Sant Pau, Sant Bartomeu, Sant Sebastià, Jesús; sols dos amb noms senyalats: el de Barcelona i el de les Parellades; s'acaben de poblar la Ribera de Mar i el Port de n'Alegre.

És curiós com la demografia ens senyala l'estat anímic de la població. He comentat abans com les forces castellanques de Felip Vè entraren a Sitges el 27 de juliol de 1713. Els fets greus de la destrucció del castell, on se'n va fer una aferrisada defensa del 23 al 30 de juny de 1714 enfront les forces catalanes manades pel vescomte de Poal, Antoni Desvalls i Bergós i del coronel Armengol Amill, repercuteixen aquell mateix any en una baixada dels casaments, que ja no es recupera més, per raó de la liberació o caiguda de Barcelona —segons es miri del costat «botifler» o «maulet» i «vigatà». El mateix fet repercuteix —naturalment— en els naixements i baptismes. Sols 68 baptismes l'any 1715.

Aprofundint l'estudi trobo anotat el naixement de 12 bessonades en el transcurs de 22 anys (1679-1700) i altres 12 del 1701 al 1720. Per tant, en un període de 41 anys nasqueren 24 bessonades, fet que ens dóna per cada mil parts un índex de 7,86 bessonades.

Possiblement —encara que no està ben especificat al *Llibre de Baptismes*—, trobo en les defuncions de l'any 1679, el 22 de setembre, la següent partida de defunció que bé podria tractar-se d'un part triple:⁽¹²⁾

«... se a donat eclesiastica sepultura en lo fossar de la Església Parroquial de Sant Bartomeu y Tecla de Sitges, Bisbat de Barcelona a tres fills de Bartomeu, mariner y de Eularia, conyugues; se digué missa de Angels cantada hi assistiren Mre Guillen Barés, m^{re} Pacià Saborit, tantum en la professo que es feu per anar-los a cercar que no fou solemner...»

És una redacció que fa dubtar, ja que no es troben enregistrats els baptismes de tres germans, ni els fills del tal Bartomeu i Eulàlia. Per això sols faig esment d'un possible part triple amb mort dels tres fetus, ja que difícilment viurien les primeres 24 hores.